

DZIENNIK URZĘDOWY

Województwa Krakowskiego.

W Krakowie dnia 27go Lipca 1817.

Z Wydziału Administracyjnego. 11748. 1492.

Kommissya Województwa Krakowskiego.

Podając do Publiczney wiadomości niżej umieszczone Postanowienie Namiestnika Królewskiego z dnia 20 Kwietnia r. b., stanowiące ogólne urządzenia i Przepisy Policyjne względem służących, wyrobników, tudzież Czeladzi w Miastach i po Wsiach, poleca Burmistrzom i Woytom, aby takowe w Gminach swych po trzykroć ogłosili, a po ogłoszeniu ciągle czuwali, by Przepisy tymże objęte, przez każdego iak nayuslniej zachowywane były. Co wszystko, aby dopełnione było, Kommissarze do Obwodów Delegowani, pilną i bezustaną winni dawać baczość. Szczegółowe Prawidła ostrzeżeniu do służby oddziałem III. Postanowienia tego zastrzeżone, później przez Kommissyą przepisane i ogłoszone zostaną.

Kraków dnia 19go Czerwca 1817 roku.

Zastępujący Prezesa Rayski K. W. A. Sekr. Jen. Stokowski.

W IMIENIU NAYJASNIEYSZEGO ALEXANDRA I. CESARZA WSZECH ROSSYY KROLA POLSKIEGO
etc. etc. etc.

NAMIESTNIK KROLEWSKI W RADZIE STANU.

Przekonani o potrzebie urządzeń Policyjnych, przepisujących ogólne w kraju i iednostayne prawidła, zabezpieczające wykonywanie wzajemnych między panami i służącemi zobowiązań, chcąc oraz przez wyraźne w tej mierze określenia, zapobiedz nieporządkowi, niesłusznosci, nieprawym obyczajom i wszelkim zdrożnościom, tudzież zapewnić ścisleyszy dozór Policyjny, względem ludzi, z służby lub wyrobku utrzymujących się, na przełożenie Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policyi, postanowiliśmy, i stanowiąmy:

TYTUŁ I. O Służących w Ogólności.

- §. 1 Przez służących niniejszemu urządzeniu ulegających, rozumieją się osoby obojczy płci i wszelkiego wyznania, które do usług pospolicznych domowych, jakiego bądź rodzaju, na czas pewny za umowioną zapłatą, zobowiązują się, a nad którymi policya, bliższy dozór i pieczę mieć jest obowiązana.
- §. 2. Do tej klasy należą wszyscy ludzie do służby osobistej przeznaczeni, iako to:
 Odźwierni, stróże, stangreci. posługacze stajenni, kamerdynery, lokaje, pokojowcy, frotery, kucharze, kucharki, pomocnicy kuchenni, garderobane, młodzie, mamki, piastunki, szynkarki, markiery, parobcy, wyrobniczy, oraz wszelka czeladź do robót gospodarskich, tak w miastach, iako i na wsiach potrzebna.
- §. 3. Wyłączaia się z pod tego urządzenia:
 1mo Officialisci prywatni i służący domowi wyższej klasy, iakoto: Kommissarze, Marszałkowie, Koniuszowie. Murgrabiowie, Panny dworskie; Ekonomowie, Pisarze prowentowi i tym podobni.
 2do Ludzie w usługach u osob woyskowych zostający, iesli są obojczy etatem woyskowym.
 3tio Czeladź i uczniowie terminujący u kupca, professionistów i rzemieślników, względem których urządzenia osobnemi Naszemi postanowieniami z dnia 31 Grudnia 1816 roku i pod d. 11 Stycznia 1817 roku iuż są przepisane.

- §. 4. Służący płci obojczy, chcący przyiać służbę, powinni mieć prawo zarządania swą osobą lub zezwolenie tych, od których prawnie zależą, iako to: małoletni od rodziców lub opiekunów, kobiety zamężne od mężów.
- §. 5. Wchodzący w nową służbę, powinien okazać, iż ostatnią w sposobie godziwym opuścił
- §. 6. Nie wolno przyjmować służących, iak tylko do posług prawu i obyczajności nieprzeciwnych.
- §. 7. Umowy i zobowiązania się do służby, któreby powyższym w § 4 5 i 6 przepisany zastrzeżeniom ubliżały, są nieważne i w miarę okoliczności pociągają kary prawem przepisane.

TYTUŁ II. Przepisy względem Służących w Miastach.

ODDZIAŁ I. O Zaświadczeniach.

- §. 8. W przeciągu trzech miesięcy, po ogłoszeniu niniejszego urządzenia, służący obojczy płci w miastach w służbie zostający, lub o takową staraiący się, stawić się powinni przed urzędnikiem policyjnym swego okrę-

okręgu, przynosząc z sobą zaświadczenia z dawniejszych służb swych.

- §. 9. Wolni są od tego służący z zagranicy z panami swemi na czas krótki przybywający, dopóki wteyże samey, zostają służbie.
- §. 10. W pierwszey dopiero służbie zostający, lub w służbę wniyść chcący, winni złożyć świadectwo osób wiary godnych względem dotychczasowego sprawowania się swego, i że do przyjęcia obowiązków żadne nie zachodzą przeszkody.
- §. 11. Świadectwa wyżej w paragrafie 10. wzmiankowane, na piśmie lub przez osobiste zeznania przed urzędem policyjnym do protokołu przyjętymi być mogą.
- §. 12. Urzędnik Policyjny obowiązany jest przysposobić dla każdego z zgłaszających się służących, książeczkę na to umyślnie z arkuszy 3ch papieru niestęplowanego *in suo* sporządzoną, przez siebie parafowaną i numerem porządkowym oznaczoną.
- §. 13. W książce tey zapisać ma zaraz na początku dzień stawienia się, imię i nazwisko, wiek, miejsce urodzenia, opis osoby, rodzaj służby iakiey się poświęca, u kogo służy, numer domu, czyli matroczki rodziców i gdzie zamieszkałych, czyli jest w związku małżeństwa, w tym razie czyli ma i wiele dzieci.
- §. 14. Wywód ten słowny powinien być podpisany przez Urzędnika Policyjnego i przez stawiającego, lub stawiającą; a jeśli ci pisać nieumieją wzmianka o tem uczynioną będzie.
- §. 15. Następnie Urzędnik Policyjny wciągnawszy w też książkę Summarycznie porządkiem dat wszystkie zaświadczenia iakie służący lub służąca złoży, da da w końcu jeśli iemu co o sprawowaniu się onychże jest wiadomem, i czyli o rzetelności złożonych sobie zaświadczeń jest sam przekonany.
- §. 16. Zaświadczenia oryginalne zostaną w Aktach urzędnika Policyjnego, a w miejsce onych służącemu lub służącej książka pomieniona za mierną opłatą koszt iey zwracającą i groszy polskich dziesięć nieprzenoszącą wydaną będzie, z nap mnieniem aby takową jako dowód swey legitymacyi pilnie zachowywali. Ilość za książkę zapłaconą zaraz w teyże książce przez Urzędnika Policyjnego wyraźnie zapisaną być powinna.
- §. 17. W książkach takowych, następnie zaświadczenia z służb odbywanych i sposobu w nich zachowania się będą zapisywane podług niżej wyrażonych przepisów.
- §. 18. Urzędnicy Policyjni, utrzymywać powinni oddzielną listę czyli porządkową kontrolę wszystkich służących (§. 1.) w swych okręgach w służbie lub bez służby zostających, zapisując w teyże wyszczególnienia

- W §. 13. wyrażone: numer książki udzieloney i następnie zachodzące zmiany.
- §. 19. Służący w przypadku zgubienia swey książki zaświadczeń, winien się starać o inną przed wniściem w nową służbę i udowodnić że wtem niezachodzi żadne podeyscie. Za karę iednak swey nieostrożności, prócz powtorney opłaty kosztu książki w §. 16. oznaczonego, do kassy kar Policyynnych Złot. 2 zapłaci, i koszt na ogłoszenie przez pisma publiczne poniesie, w przypadku gdy zwierzchność Policyyna uzna potrzebą ostrzedz publiczność dla zapobieżenia, iżby osoba niewłaściwa pod cudzym imieniem panów nieuwodziła. Urzędnik Policyyny wyrazi oraz na początku książki, iż jest powtorna, i z jakiey przyczyny, i to w kontroli swey także zanotnie.
- §. 20. Nikt komu innemu służący książki zaświadczeń, przymiśczać sobie nie może.
- §. 21. Wszelki podstęp w tey mierze odkryty, jako też fałszowanie książki zaświadczeń, gdy to dowiedzionem zostanie, pociąga kary prawem przepisane.
- §. 22. Nikt na przyszłość niepowinien przyimować do usług ani na mieszkanie służącego lub służący przepisana powyżey książką Policyyną nie opatrzonych, pod karą pieniężną od 15 do 30 Złotyeh, lub trzech do pięciu dni więzienia, i o takowych urzędowi Policyynemu zaraz donieść iest każdy obowiązany.
- §. 23. Służący płci oboiey po terminie w §. 8. oznaczonym staraiący się o służbę a książki zaświadczenia nie mairący, iezeli nieokażą przyczyn usprawiedliwiaiących, więzieniem pięciodniowym ukaranemi i do wystarania się o takową książkę znagloneimi byđz mairą.
- §. 24. Służący wchodząc do służby, książkę swą zaświadczeń panu lub pani złożyć powinni.

ODDZIAŁ II. O Służących dziennych czyli Lehnlokaiach.

- §. 25. W stolicy i innych miastach wiekszych służący, czyli tak zwani Lehnlokaie, do usług dziennych naymuiący się, winni byđz ludzie z dobrych obyczaiów znani i pod baczną kontrolą policyyną zostawać mairą.
- §. 26. Dla uzyskania od Policyi zezwalaiącego świadectwa na sprawowanie tego rodzaju służby, obowiązani są złożyć zaświadczenia utrzymuiących oberże, lub domy zaiezdne, okazać dawnieysze zaświadczenia, udowodnić swoje stałe mieszkanie.
- §. 27. Przepisy powyższe w oddziale I. względem książek zaświadczeń zawarte, rozciągaią się także i do Lehnlokaiów.
- §. 28. Świadectwo Policyyne i książka zaświadczeń zostawać powinny u utrzymuiącego oberże lub dom zaiezdny, którego Lehnlokay do służby nastreczonym bywa.

29. Przyimowanie do rólug takich ludzi świadectwem Policcyynym nieopatrzonych, pociąga za sobą kary Policcyne, i odpowiedzialność za szkody ztąd wynikłe.

ODDZIAŁ III. O stręczeniu do służby.

30. Nikt pod karami policcyynemi nie ma prawa trudnić się stręczeniem służących, bez upoważnienia zwierzchności miejscowej policcyney.

31. Upoważnienia do tego tylko osobom pewnym i z cbyczajności znany m udzielane bydź powinny.

32. Miałcy prawo stręczenia, pod karą utraty tegoż prawa, niepowinien nastreczać służących, książką świadectw niniejszym urządzeniem przepisaną nieopatrzonych.

33. Stręczący obowiązany iest zasiagać dokładney wiadomości o osobach które za iego pośrednictwem o służbę się staraia, tak co do ich zdatości i sposobu zachowania się, iako też czyli te mają prawo rozrządzenia sobą.

34. Wiedzący, a rozmyślnie zamilczaiący o wadach służącego którego rekomenduje, nietylko karom policcyynym, albo w miarę okoliczności karom prawem przepisany m ulegnie, ale nadto za szkody ztąd wynikłe, do odpowiedzialności pociągnionym bydź może.

35. Pod jakimkolwiek pozorem, a tem bardziey w chęci częstszey swey korzyści, odmawiający służących w obowiązkach już będących, dla nastreczenia ich gdzie indziey, oprócz ukarania policcyynego prawo stręczenia utraci. Namawianie i stręczenie wodące do zgorzenia i rozwiązłości, pociągają kary prawem na takowy występki przepisane.

36. Domy i tak zwane kantory zleceń gdzie staraiający się o służbę zgłaszać się zwykli, mają zostawać pod bacznym i ciągłym dozorem policcyi.

37. Trudniący się stręczeniem czeladzi łącznie z utrzymywaniem szynków, tudzież schadzki i przesiadywania tam służących pod pozorem starania się o służbę, dozwalanemi bydź nie mają.

38. Prezydent Muncypalności i Policcyi co do miasta Warszawy, a Kommissye Woiewódzkie co do innych miast, przepiszą szczegółowe prawidła, i rozporządzenia porządkowe do miejsca i potrzeby stosowne, względem osób trudniących się stręczeniem, tak co do liczby i kwalifikacyi iako też co do sposobu uskutecznienia swey dla publiczności usługi, zgodnie z urządzeniami policcyynemi.

38. Oznaczą równie stosowną ilość opłaty iakową stręczący za swą usługność pobierać mogą, wymagaiący wyższey opłaty nad przepisaną przez Policcyę, nie tylko to, co nadebrał zwrócić będzie zagnlony, ale nadto za każdą razą karze policcyney Złp. 6 lub iednodniowego aresztu podpadnie.

TYTUŁ III. *O wzajemnych obowiązkach Panów i Służących.*

ODDZIAŁ I. *O warunkach i skutkach umowy.*

- §. 40. Od zobowiązanych umów i ugody zależą stosunki wszelkich zobowiązań i należności między panami i służącymi, które obustronnie dopełnione być mają.
- §. 41. Umowy i ugody między panem czyli panią a służącymi zawierane, szczególnie i wyraźnie oznaczać powinny zapewnienia co do rodzaju służby, przeciągu czasu teyże, ilości zapłaty i zobowiązań względem stołu lub strawnego, tudzież odzieży czyli liberyi.
- §. 42. Umowy na piśmie lub ustnie zawierane być mogą.
- §. 43. Ugoda jest zawartą, gdy służący lub służąca podejmie się obowiązków, do których się godzi, przestaje na przyrzeczonych sobie z strony pana lub pani warunkach, i tym końcem przyjmuje zadatek.
- §. 44. Ilość zadatku zależy od zwyczaju miejscowego, lub też od umowy.
- §. 45. Zadatek potrąca się zwyczajnie w zaśługach, jeżeli się inaczej nie umówiono.
- §. 46. Względem przeciągu czasu służby, stanowi zobowiązana ugoda. Umowa w tej mierze w miastach stosownie do zwyczajów miejscowych, i wzajemnej dogodności stron umawiających się na lata, kwartały, i miesiące, zawierana być może.
2. 47. Dzień wniścia w służbę nowego sługi, jest terminem wyjścia z służby dawnego.
- §. 48. Dla porządku i zapobieżenia sprzeczkom i niedogodnościom wynikającym z opóźnień służących, i nieregularnego przybywania do służby, ustanawiają się w zwyczajnych służbach kwartalnych dni 2 Stycznia, 2 Kwietnia, 2 Lipca i 2 Października jako termina stałe, w których służący do swych powinności stawić się winni.
- §. 49. Służący mimo ugody i zatrzymanego zadatku, w swym czasie dla bałamuctwa jedynie do służby nie stawiając, w miarę uznanej swej winy, stosownej karze policyjnej ulegnie.
- §. 50. Jeżeli służący w kilku miejscach razem służbę przjął, ten pan ma pierwszeństwo do niego jeżeli go trzymać zechce, który pierwszy dał zadatek, innym zadatki zwrócone być powinny.
- §. 51. Przyjmujący kilka w jednym czasie zadatków, oprócz zwrotu nieprawie wziętych, za oszukaństwo, podług prawa ukaranym być ma.
- §. 52. Przed terminem i bez poprzedniego wypowiedzenia ani pan służącego oddać, ani służący służby opuścić nie może, ohyba za wzajemnym zezwoleniem lub w przypadkach niżej §§. 71. 73. 90. wyszczególnionych.
- §. 53. Czas do wypowiedzeń obustronnych oznacza się w rocznych służbach na Miesiący trzy.

W Kwartalnych na Miesiąc jeden. W Miesięcznych na dni piętnaście przed terminem.

- §. 54. Jeżeli z żadney strony wypowiedzenie w ustanowionym czasie nie nastąpiło, służba uważa się za przedłużoną na taki przeciąg czasu, na iakowy poprzedniczą ugodą była zapewniona.

ODDZIAŁ II. O powinnościach osób w służbie zostających.

- §. 55. Służący powinni się zachować w służbie wiernie, trzeźwo, pilnie, i z należytem dla pana i pani i ich rodziny uszanowaniem.
- §. 56. Wszelkie rozkazy pana, lub tego który w imieniu pańskiem zarządza, z zupełnem posłuszeństwem i szczerością skutecznie, tudzież do rozporządzeń i zwyczajów wewnętrznych w domu zaprowadzonych stosować się są obowiązani.
- §. 57. Wykraczający przeciw takowym powinnościom, a w szczególności dopuszczający się:
- a, zaniedbania w służbie i nieposłuszeństwa.
  - b, przemieszczeń i oszukaństw chociaż w drobney rzeczy.
  - c, Zuchwalstwa, kłótni, plotek, i obmowy w domu lub za domem.
  - d, Oddalania się z domu bez wiedzy i zezwolenia Pana, a tem bardziej rzepędzenia nocy za domem.
  - e, Uczęszczania do Szynkowni, pijaństwa, i innych obyczajności przeciwnych, bałamuctw.
  - f, Nieostrożnego z ogniem obchodzenia się.

Gdy po napomnieniu, i umiarkowanem z strony Pana lub Pani skarceniu, niepoprawionemi się okażą, za każdym do Policji zaskarżeniem stósownie do rozpoznanych przewinien, policyjnie ukaranemi bydz powinni.

- §. 58. Wspólnicy lub namawiający służących do występku, podobnym karom ulegają.
- §. 59. Nikt od służących niepowinien nabywać fantów i rzeczy bez przekonania że te są ich własnością.
- §. 60. Nabywający bez tey ostrożności, nie tylko w każdym czasie rzecz Pańską lub iey szacunek Panu zwrócić obowiązany, ale nadto w czwórnasób tyle, ile dał za nią, do kassy kar Policyjnych zapłaci.
- §. 61. Niewolno utrzymującym szynki przyjmować od służących na skład w zastaw, a tem bardziej za trunki, iakiegokolwiek bądź rodzaju, i chociażby najmniejszey wartości fantów i rzeczy, pod karą oprócz zwrotu tychże zapłacenia za pierwszą razą Złp. 50. do kassy kar Policyjnych, za drugą pod podobną karą pieniężną i utratą prawa szynkowania.

- §. 62. Obostrzenia powyższe §§. 57. 58. 60. 61. niewyłączają dochodzeń i oddzielney odpowiedzialności, jeżeli dopełnione wykroczenia są większey wagi i należą do przypadków na które prawo kryminalne kary przepisuie.
- §. 63. Służący w ciągu swey służby obowiązany jest być tróskliwym o dobro Pańskie, strzedz całości powierzonych sobie rzeczy, i zapobiegać ile tylko w iego jest mocy szkodzie i pokrzywdzeniom Pana.
- §. 64. Jeżeli umyślnie lub z własney winy, i wyraźnie przeciw rozkazom Pańskim postępując, szkodę Panu rządza, do wynadgodzenia takowey jest obowiązany.
- §. 65. Pan mocen jest potrącić z zasług szkody rządzone sobie przez służącego. Spór w tey mierze zachodzący Urząd miejscowy policyiny rozstrzyga, jeżeli sprawa z przedmiotu swego do Sądu Cywilnego lub Kryminalnego nienależy.
- §. 66. W każdym przypadku gdzie służący odpowiedzialnym się staie za szkody Panu rządzone, Pan mocen jest żadać od Policyi miejscowey zatrzymania rzeczy i własności służącego, na zabezpieczenie teyże odpowiedzialności; winien jednak przedmiot niezwłocznie wnieść gdzie z prawa należy.
- §. 67. Służący obowiązany jest donosić Panu o niewierności winnych sługach dostrzeżoney.
- §. 68. Zamilczający wiadomą sobie drugich współsłużących niewierność pociągniętym być może do wynadgodzenia szkody w takiej części, w iakowey wykraczający nie jest wstanie oney wynadgodzić.
- §. 69. Służący, samowolnie i bez słuszney przyczyny służbę przed czasem opuszczający, do dopełnienia swych zobowiązań policyinie zwróconym zostanie, i w miarę uznaney winy, karze ulega.
- §. 70. Przez czas oddalenia się z własney winy służącego, lub gdy ten za służoną karę aresztu ponosząc, służby swey niepełni, wolno Panu innego na koszt iego wyniać.
- §. 71. Mają prawo jednak służący, żadać uwolnienia od służby przed terminem, bez poprzedniczego w §. 53. oznaczonego wypowiedzenia;
- imo Z przyczyny choroby lub ułomności ciała które ich czynią do służby niezdatnemi,
- zdo Gdy Pan z zbytnią surowością i ostrością z nimi się obchodzi i przez gwałtowne swe postępowanie niebezpieczeństwem uszkodzenia onych na zdrowiu zagraża, bądź od podobnych pokrzywdzeń z strony familii, lub domowników, opieką swą nie zastania.

(Reszta potem.)